

Bruno Amoroso, Lucio Magri: Overgangskapitalismen, staten og krisen.
RUC, 1975, 159 s.

Tadeusz Mollin: Anmeldelse.

Bogen er en (efter min mening komplet usammenhængende) artikelsamling, bestående af 1) en længere opsats af Amoroso "Overgangskapitalismen og staten", 2) en citatmosaik af Gramsci "om måden at studere marxismen", 3) en mindre opsats af Amoroso "Gramsci, Althusser og superstrukturerne" samt 4) en oversættelse fra det italienske dagblad Il Manifesto, hvor Lucio Magri i januar 1974 har givet et oplæg om "Krisens nye kvalitet".

Manglen på sammenhæng tager allerede fat i indlednings- og hovedbidraget, der falder fra hinanden i følgende 4 anekdoter: 1) Marx og Engels teoretiske bidrag, 2) Lenin og "overgangskapitalismen", 3) Gramsci og analysen af imperialismen samt 4) Aktuelle aspekter ved "den statsmonopolitiske kapitalisme". Som bekendt indtræder der - især i Tyskland - i forbindelse med konjunkturopsvinget efter 1894 en stærk centralisering og koncentration ("monopolisering") af kapitalen, en proces, hvori bankkapitalen i vid udstrækning forvandler sig til produktiv kapital og således for en tid kommer til at indtage dominans over den industrielle sektor. Af Hilferding bliver denne "Kapital in der Verfügung der Banken und in der Verwandung der Industriellen" døbt finanskapitalen, og for ham bliver der nu tale om en ny kapitalisme. Heri er Lenin enig, og endvidere understreger han denne kapitalismens nye fases aggressive karakter (imperialismen) og dens sammenknytning med statsapparatet: "Fra det almindelige monopol er man gået til imperialismen, fra monopolerne til statsliggørelsen", siger han i en tale 1917 (cit. efter Amoroso s. 31). Og videre: "Den statsmonopolitiske kapitalisme er den materielt mest komplette forberedelse til socialismen, den er det trin på den historiske trappe, som intet mellemliggende trin adskiller fra det trin, der kaldes socialisme" (s. 34). Der er derfor for Lenin tale om en overgangskapitalisme: "Monopolet er overgangen fra kapitalisme til en højere ordening" (Imp. som kap. højeste stadium, Tidens Forlag, s. 150).

Amoroso lægger ud med at sige noget meget vigtigt om Lenin, noget vi ofte glemmer: "Den historiske betydning af Lenins teoretiske behandling består i det faktum, at den omsættes til praktisk politik af det russiske proletariat" (s. 40). Men herefter bliver plathed stablet på plathed. Amoroso bliver nødt til at fylde 75 sider

med sur polemik mod den kapitallogiske skole (der dog aldrig tiltales direkte), Mattick o.a., der "under parolen 'tilbage til Marx' (...) går ud fra en likvidation og afvisning af Lenins teoretiske bidrag" (s. 54). Statsmonopolkapitalismen betyder "afskaffelsen af konkurrencen og dermed af de kategorier, der hører til den" (s. 15). (Lenins "teoretiske bidrag" gik dog ellers i opposition til Kautski ud på at konkurrencen bestod under monopolkapitalismen). Disse - nu "afskaffede" - kategorier kender vi: værdiloven, arbejdskraftens salg til sin historisk bestemte værdi, tendensen til fald i profitraten og profitraternes udjævning via konkurrencen. At der er al mulig grund til at se på Marx' almene kategorier i lyset af kapitalismens hidtidige reale udvikling, er givet, og det svenske Häftet för kritiska studier har allerede i år viet et dobbeltnummer (nr. 1-2) til denne diskussion. Hos Amroso er der imidlertid ud over appellen til ikke at være dogmatisk (bortset fra i tilfældet Lenin) intet nyt at hente; Marx tilbagevises dels med et resumé af Baran/Sweezy's bog Monopoly Capital fra 1966, dels med en henvisning til en bog af Ole Jess Olsen m.fl.: "Kapitallogik: Videnskab eller dogme", der endnu ikke har set dagens lys! I øvrigt er det ubegribeligt, at Lenin i den grad forherliges som sandsiger, når så godt som det hele marx'ske korthus ses styrtet i grus; skulle det hænges sammen med, at Lenin i så begrænset grad benytter sig af Kapitalens resultater? På samme måde, som Lenin betragtede Kapitalen som en fremstilling af kapitalens historie (og ikke dens begreb), betragter Amroso Lenins arbejder som endnu et sæt love for kapitalens videre historie (nye faser). Rudi Dutschke viser overbevisende i sin bog "Forsøg på at stille Lenin på benene" (Modtryk 1975), at Lenin forvekslede en kapitalens logiske bevægelse med en kapitalens imperativ om en bestemt historisk kronologi, der derfor måtte overholdes, også for Ruslands vedkommende. En sådan kapitalismens fase-inddeling er en betænkkelig teori, der i hvert fald må begrundes udførligere end med en henvisning til at det står hos Lenin. Amroso henviser da også til Baran/Sweezy, hvis bog jeg dog ikke her vil diskutere nærmere.

Det er al ære værd, at forsøge at skrive en kapitalismens historie - ikke at stille sig tilfreds med den rene væsenslogik. Men det forekommer mig at være en blindgyde med en kanonisering af Lenin og hans historiske overgangskapitalisme. Mere frugtbar - omend ikke uproblematisk - er Mandels (der endda også er leninist) inddeling efter produktivkræfternes udvikling: den industrielle og de 3

teknologiske revolutioner (jfr. bogen Der Spätkapitalismus, Suhrkamp 1972). Mandel betoner som Lenin monopoliseringen fra omkr. 1894, men forklarer den væsentligst ud fra den 2. teknologiske revolution (elektro- og eksplotionsmotorens fremkomst), og de hermed nyskabte muligheder for investeringer i produktionsmiddelsektoren samt den heraf følgende kapitaleksport (imperialismen).

De 7 sidersudpluk af skriftsteder fra Gramsci er der ikke meget at sige om. Allerede i 1. afsnits polemik bliver der henvist til ét af udplukkene, nemlig Gramscis syn på at man ikke bør tillægge alle Marx' skrifter samme videnskabelige status. Nogle er kun skrevet til privat brug - som Grundris - andre er uafsluttede - som Kapitalens bind 2 og 3 - og først udgivet posthumt af Engels. En kritisk distance til Marx er altid nyttig, men selv synes jeg ikke, det kan være afgørende (selv om man bør være opmærksom på forholdet), hvilken vægt Marx har tillagt sine forsk. resultater, og om han anså dem for definitive; vigtigere er det, om vi i dag kan eftervise deres gyldighed og anvendelighed.

Bogens 3. afsnit er dateret 1973, og her ønsker Amoroso at "genoptage diskussionen omkring nogle teser, der fremsættes i "Om ideologiske statsapparater" af Althusser (fra 1969, dansk overs. Kbh./Årh. 1972). Denne korte tekst er i modsætning til den første interessant i dens sammenstilling af Gramscis hegemoni-begreb med Althusseres forståelse af staten som "en ren undertrykkelsesmaskine på den ene side og et indviklet ideologisk bedrag på den anden" (s. 98). Artiklen kræver en hel del forudsætninger mht. Gramsci og Althusser samt (vil jeg hævde) de mere økonomisk funderede ansatser til en statsteori - det sidste for at man ikke skal ende med en helt løsrevet ideologisk "superstruktur". Amoroso anbefaler, at man forstår staten og produktionsforholdene som bestanddele af "de sociale forholds hele" således at "det heller ikke skulle være vanskeligt at forstå, også uden hjælp fra andre metaforer, hvordan staten, selvom den forbliver i den sociale superstrukturs sfære, samtidig kan være aktiv agent i det økonomiske liv og påvirke det direkte eller indirekte under forskellige former og med forskellige grader af intensitet" (s. 107). En nærmere konkretisering af denne forståelse bliver det nu ikke til.

De resterende 48 sider er som nævnt skrevet af Lucio Magri fra den italienske Il Manifesto gruppe (vist nu indgået i en partidannelse) og oversat fra gruppens dagblad af samme navn. Det er kon-

kret og læseværdig tale, om hvordan den italienske venstrefløj bedst kan udnytte krisen til at komme socialismen nærmere. Det er et diskussionsoplæg fra gruppen ud til de øvrige grupperinger, og selv om det i høj grad behandler den specifikke italienske situation (heri det konkrete), kan det anbefales til alle, der har mistet troen på, at marxismen kan bruges til noget i praksis ud over floskelmageri. Selvkritik og forsøg på afklaring følges her ad: "Arbejdskampen skulle allerede for længe siden have foretaget et kvalitativt spring: fra fabrikken til samfundet." "De traditionelle organisationer har i det store og hele lagt sig bagest i bevægelsen, idet de smigrede og mytificerede dens spontane radikalisme, for at kunne leve parasittært på den" (s. 137). De konkrete forslag er - set i en dansk sammenhæng - meget kontroversielle, men jeg ville ikke trude at stille mig til dom over dem. Magri er overbevist om, at denne krise eller den, der indfinder sig på ny om et par år, vil betyde en reel konfrontation mellem katastrofen (fascisme, krig) og revolutionens vej. Krisen skal udnyttes, men ikke til at fremprovokere en borgerkrig. Udnyttes krisen ikke revolutionært, vil den fuldbyrde sin rensende funktion og genoprette kapitalens fulde magt, alt imens partiet har "administreret bevægelsens nederlag og udtrykt de utilfredse og udelukkede "middelbevidsthed"" (s. 159). I al korthed går Magris argumentation ud på en drastisk udvidelse af det (kollektive) socialle konsum og den arbejdsintensive produktion. Statsmidler og arbejdsløse skal genoplive den kriseramte økonomi udenom den potensløse private kapitel: "direkte og klassemæssig styring af et kampprogram, der efterhånden kan vinde indpas og kontrolleres, og hvis fremgang ikke løser, men uddyber systemets krise" (s. 151). Her er der ikke bare tale om "kamp mod storkapitalen", men også om et skattemæssigt press på mellemindtægterne, og dette ikke som en permanent politik, men som et led i revolutionen, forceringen af den sociale akkumulation og uddybningen af krisen. Kapitalen kan jo ikke komme på fode og genoprette profitraten vha. social, men kun vha. kapitalens akkumulation.

Det er i høj grad værd at holde øje med de italienske marxisters diskussioner og praksis. Skriftet her er skrevet af en gruppe, der "ikke tror på kommunismen som utopi, men som en reel bevægelse" (s. 158). Lån bogen på biblioteket og læs disse 48 sider!

November 1975